

Особливості професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури

Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка (м. Кременець)

Постановка наукової проблеми. Проблема підвищення професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури є однією з актуальних у вищому навчальному закладі, тому що вона сприяє ефективній підготовці студентів до педагогічної діяльності у школі.

На професійне формування фахівця з фізичної культури до практичної діяльності з учнями різного віку безпосередньо впливає самовиховання та самоосвіта, що є необхідною умовою всебічно розвиненої особистості.

Трансформація формування студента фізичного виховання в майбутнього педагога неможлива без усвідомлення себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що самовиховання майбутніх учителів засобами фізичної культури й спорту є результатом загального професійно-педагогічного вдосконалення особистості й водночас його передумовою [1–4; 6; 8].

Фізичне самовиховання – це процес цілеспрямованої свідомої роботи над собою, скерованої на формування особистості [1; 2; 5].

Воно характеризує та відображає:

- актуальні потреби фізичної освіти й розвиток особистості;
- умову та результат ефективного процесу фізичного виховання;
- взаємозв'язок із фізичним вихованням, який простежується під час навчання студентів у вузі [1; 7].

Фізичне самовдосконалення студентів вузу не може здійснюватись ізольовано від інших спрямувань самовдосконалення, особливо професійного. Розрізняють три види професійного самовдосконалення:

- 1) тематичне самовдосконалення, яке передбачає формування знань;
- 2) практичне самовдосконалення – це формування системи практичних навчально-пізнавальних умінь і навиків [1; 2];
- 3) психологічне самовдосконалення – це формування й розвиток тих особливостей мотиваційної сфери, які виражають ставлення до самовдосконалення.

Отже, сутність самовиховання у вдосконаленні професійно підготовлених фахівців уключає глибоке ознайомлення з орієнтованою моделлю професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Завдання дослідження – проаналізувати процес формування професійних рис учителя фізичного виховання та створення в нього уявлення про професійне самовизначення в навчально-виховній, колективній і трудовій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з важливих умов формування вчителя фізичного виховання як суб'єкта педагогічної діяльності під час навчання у вузі може виступати проведення спеціальних занять із метою вимірювання рівнів сформованості підструктур педагогічних здібностей та особливостей особистості через призму самооцінювання життєвих планів, рис характеру, знань, умінь та можливостей.

Дослідно-педагогічна робота зі студентами I–III курсів Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка дала можливість визначити не тільки мотивацію вступу до вузу, а й те, наскільки ця мотивація була пов'язана з подальшою педагогічною діяльністю.

Перелік питань, які нас цікавили, включає:

- інтерес до фізичного виховання та до інших галузей наук;
- що спонукало до отримання спеціальної вищої освіти;
- визначення причин мотивації.

Основою для визначення саме такого контингенту студентів слугувало те, що ця категорія майбутніх учителів має труднощі в професійній підготовці студентів фізичного виховання порівняно з тими, хто позитивно ставиться до обраної професії.

У дослідженні брали участь студенти 11, 21, 31 експериментальних груп. 12, 22, 32 групи визначені контрольними. У роботі використовувалися такі методи науково-педагогічних досліджень, як опитування, анкетування, спостереження, співбесіди, твори-міркування “Як я уявляю себе вчителем фізичного виховання”. Визначених студентів ми поділили на три групи.

До першої групи віднесли студентів, які живуть і діють за принципом: “Я знаю, що я хочу”. Вони мають чітко визначену мету, життєві плани, ідеали тощо.

До другої групи віднесені студенти, які свідомо розуміють: “Я знаю, що я зможу це зробити”. До критеріїв належать здібності, обдарування, можливості.

До третьої групи віднесені студенти, які чітко розуміють: “Який я є”. Знають, які риси характеру притаманні їм, і розуміють, що від них хочуть і якими їх хочуть бачити.

На запитання студентам I курсу ЕГ, і КГ: “Хто вони є і що вони можуть зробити”, – отримали відповідь, що вони себе самооцінюють на 50 %.

Наслідки самооцінки другокурсників показали їх прихильність до рівневої характеристики II групи. Студенти свідомо розуміють і знають, як розвивати свої здібності, використовувати можливості виховного впливу на професійне самовдосконалення. За результатами це становить 21 ЕГ – 53 %, 22 КГ – 31 % від кількості опитаних.

Аналіз отриманих результатів показав, що на другому курсі і в експериментальній, і контрольній групах з'явилася чітка адекватність самооцінок за особистими здібностями, що була відсутня на перших курсах.

На завершальному етапі, у якому брали участь студенти 31 ЕГ та 32 КГ, ми встановили невисоку рівневу характеристику такого поняття, як комунікативність. Якщо на другому курсі розвиток комунікативних умінь становить в експериментальних групах 37 %, а в контрольних – 21 %, то на третій курсах самооцінка цих умінь показала: в ЕГ – 58 %, КГ – 41 %.

Проведення дослідно-педагогічної роботи дало можливість оцінити самовизначення професійних здібностей майбутніх учителів фізичного виховання до педагогічної діяльності, а саме:

- збіг набутих знань, умінь і навичок на основі сформованості професійних особливостей під час навчання у вузі;
- визначення позитивних змін, які відбулися під час формування інтересу до дисциплін за спеціальністю 6.010100 “Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура”;
- сформованість у вчителів уявлення про їхнє професійне самовизначення як суб'єктів педагогічної діяльності (31 ЕГ – 36 %, 32 КГ – 22 %).

Результати констатуючого експерименту показали, що:

- 41 % студентів 31 ЕГ і 15 % студентів 32 КГ приваблюють не тільки знання спеціальних предметів із фізичного виховання, а й суспільні, психолого-педагогічні науки;
- 31 ЕГ – 23 % – студентів набуло професійних умінь під час педпрактики.

Дослідження проблем сформованості підструктур педагогічних здібностей засобами самопізнання й самооцінки студентів є однією з умов усвідомлення себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Таким чином, дослідно-педагогічна робота стверджує, що розуміння й сприйняття студентами мотивації навчальної діяльності у ВНЗ за самооцінкою фізичного самовиховання дасть змогу чітко визначити диференційований рівень розвитку педагогічних здібностей ще на I–III курсах і сприятиме коригуванню процесу навчально-виховної роботи з фізичного виховання на професійному рівні вимог загальноосвітнього навчального закладу.

У сучасний період розвитку суспільства України особлива увага в системі підготовки майбутнього вчителя до практичної роботи в школі приділяється формуванню професійних, особистісних та організаційних здібностей. Велика роль відводиться самовихованню й саморегуляції емоційними та волевовими характеристиками, педагогічним основам формування суспільної активності вчителя.

Аналіз бібліографічної літератури, особисті спостереження за роботою учителів Кременецької ЗОШ № 2 (Тернопільська область) показали, що вимоги суспільства України до особистості фахівця з фізичного виховання можуть бути ефективно реалізовані в тому випадку, коли процес самоосвіти й самовиховання свідомо сприймається як необхідність активної практичної діяльності.

Отже, якщо самовиховання – це процес, який несе не лише громадське, а й особистісне значення, то особистісний процес – це духовний, фізичний та професійний розвиток.

Таким чином, самовиховання майбутнього вчителя засобами фізичного виховання – це не тільки результат професійного вдосконалення особистості, а і його передумова.

Фізичне самовиховання – це цілеспрямований процес свідомої та планомірної роботи майбутнього вчителя над своєю особистістю, яке повинно відображати: актуальні потреби фізичної освіти й

розвитку особистості; умову та результат ефективного процесу фізичного виховання; взаємозв'язок спеціальних дисциплін фізичного виховання протягом усього періоду навчання у ВНЗ, в основі якого, з одного боку – педагогічне керівництво, а з другого – вплив самовиховання.

Дослідження дали можливість визначити етапи фізичного самовдосконалення.

Перший етап – психолого-педагогічна підготовка, у ході якої формується суспільно важлива мотиваційна робота над собою, навчання ведеться методами самопізнання, педагогами надається практична допомога студентам у пізнанні своїх особливостей і можливостей в оволодінні знаннями з фізичної культури в ракурсі професійної підготовки майбутнього вчителя. Психолого-педагогічна підготовка ведеться педагогами ВНЗ із навчальних дисциплін та, одночасно, студентам пропонується вивчення свого стану здоров'я, фізичної підготовленості; визначення рівня професійних умінь і навичок, особистісних характеристик, аналіз рухового режиму.

Тобто на першому етапі необхідно усвідомити сприйняття програмового матеріалу, що спонукає студентів до фізичного самовдосконалення своєї особистості як майбутнього вчителя.

Другий етап пов'язаний із подальшим удосконаленням психолого-педагогічної підготовки студентів до професійної роботи з фізичного виховання з учнями через призму фізичного самовиховання.

Студенти знайомляться з прийомами роботи над собою, виконують завдання із самовдосконалення, здійснюють самоконтроль й оцінюють набуті результати фізичного самовиховання.

Роль керівника фізичного самовиховання – максимальне використання зовнішніх педагогічних впливів на внутрішню працю особистості студента, яке визначається в самовихованні, самоаналізі й самоконтролі.

Успіху професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання сприяє програма-орієнтир фізичного самовиховання, яка ставить такі завдання: досягти всебічного фізичного розвитку й підготовленості; організувати та впровадити здоровий спосіб життя; брати участь у різнобічній фізкультурно-оздоровчій діяльності; формувати вольові, організаторські й комунікативні здібності особистості; оволодіти основними методами фізичного самовиховання школярів.

Щоб виконати ці завдання, студент – майбутній учитель фізичного виховання – повинен:

- ознайомитися з науково-методичною літературою з питань фізичного самовиховання;
- постійно формувати особистість майбутнього вчителя засобами фізичної культури та спорту, у повсякденному житті використовувати фізичні вправи, займатися туризмом і спортом;
- дотримуватися режиму харчування й відпочинку;
- почергово замінювати працю на відпочинок із використанням фізичних вправ;
- відмовитися від шкідливих звичок;
- самостійно займатися фізичною культурою та спортом;
- організувати виховну роботу зі школярами за допомогою засобів фізичної культури й спорту;
- брати участь у керівництві фізичним самовихованням школярів.

Вирішення завдань програми-орієнтира фізичного самовиховання стане можливим, якщо метою кожного студента буде усвідомлене бажання стати фахівцем своєї справи, справжнім спеціалістом цієї галузі науки.

Третій етап фізичного самовиховання скеровує нас на:

- формування систематичного фізичного самовиховання;
- перехід від управління самовихованням до самовиховання;
- оволодіння корекцією самовиховання з урахуванням результатів роботи над удосконаленням себе як особистості.

На третьому етапі педагогічний процес підвищує якість вирішення завдань порівняно з другим, а саме: студенти – майбутні вчителі – оволодівають спеціальними знаннями, вміннями, навичками та методикою організації фізичного виховання.

Четвертий етап фізичного самовиховання включає:

- використання досвіду фізичного самовиховання;
- наявність одночасно самовиховання в кількох напрямках роботи над собою (фізичне, вольове, естетичне);
- практична діяльність студентів у фізичному самовихованні школярів під час педагогічної практики;
- визначення студентами стабільності стану самовиховання.

Висновки. Аналіз результатів дослідження та особисті спостереження засвідчують, що на всіх етапах процесу самовиховання простежується відповідний характер взаємозалежності процесу фізич-

ного виховання й самовиховання: на першому етапі провідне місце займає фізичне виховання та самовиховання; на другому й третьому етапах – фізичне виховання та самовиховання взаємодіє паралельно; на четвертому етапі провідне місце займає фізичне самовиховання, а стимуляція й корегування його визначаються станом навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Отже, поетапне застосування розвитку процесу самовиховання визначає характер роботи над собою кожної особистості й, безумовно, сприяє професійно-педагогічній підготовці вчителя фізичної культури до майбутньої роботи. А набуті вміння та навички самовиховання відображаються та спрямовуються на активну практичну діяльність студентів в інтересах особистісного самовдосконалення та в інтересах колективу, де вони вчаться або працюють.

Література

1. Григоренко В. Г. Системний підхід в організації професійної підготовки вчителя фізичної культури / В. Г. Григоренко // Матеріали респ. конф. – Луцьк : Надстир'я, 1994.– С. 149–150.
2. Емец А. И. Формирование педагогической направленности личности учителя физической культуры в процессе спортивной специализации : дис. ... канд. пед. наук / А. И. Емец. – К., 1985. – 160 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
4. Карченкова М. Особливості професійно-прикладної підготовки майбутніх учителів фізичної культури / М. Карченкова, Д. Довгань // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 181–185.
5. Сучасні педагогічні технології / за ред. А. С. Нісімчука, О. С. Падалка, І. О. Смолюка, О. Г. Шпака. – К. : Просвіта, 2000. – 252 с.
6. Теорія і методика фізичного виховання / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімп. л-ра, 2008. – Т. 1. – С. 65–68.
7. Фізична підготовка спортсмена / за ред. В. М. Платонова, М. М. Булатової. – К. : Олімп. л-ра, 1995. – 320 с.
8. Ялович В. Т. Психологічні передумови формування педагогічних здібностей у вчителів фізичної культури / В. Т. Ялович. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 146 с.

Анотації

У статті висвітлено проблеми професійного формування фахівця фізичної культури до практичної діяльності з учнями загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: фізичне самовиховання, професійна підготовка, фізична культура.

Лариса Юрьева, Николай Сава, Юрий Яворский. Особенности профессионального мастерства будущего специалиста физической культуры. В статье раскрыты проблемы профессионального формирования специалиста физической культуры к практической деятельности с учениками общеобразовательных школ.

Ключевые слова: физическое самовоспитание, профессиональная подготовка, физическая культура.

Larisa Yuriyeva, Nikolai Sava, Yuriy Yavorsky. Peculiarity of Professional Formation of Specialist of Physical Culture to Practical Activity with the Pupils of a Comprehensive School. The problems of professional formation of physical culture to practical activity with pupils of a comprehensive school are lighted in the article.

Key words: physical self-education, vocational training, physical culture.